PADUOBĖS (ŠALTALIŪNĖS) III GRUPĖS PILKAPYNAS

Valdas STEPONAITIS

2006 m., vadovaujantis KPD ardomų archeologinių vietų tyrimo programa, buvo tęsiami Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapyno (Švenčionių r.) (A 1096 P) tyrinėjimai, LNM pradėti 1987 m. (žr. *ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 61–63; *ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 61–62; *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 124–127; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 112–113; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 83–84; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 205–206; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 76; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 96–97; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 77–78; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 98–100; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 87–91; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 98–101). 2006 m. ištirtas ardomas pilkapis 17 (iš viso 404 m^2 plotas).

Pilkapis 17 yra pilkapyno Š dalyje, po elektros perdavimo linija. Jis buvo apardytas nuolatinių arimų bei mineralizuojant po elektros perdavimo linija, sampilo viršus – sodinant mišką. Matyt, todėl Š pusėje šalia pilkapio griovio pėdsakų nesimatė, o P ir V dalyje aplink pilkapį buvo iki 0,4 m gylio griovio liekanos. Akmenų vainiko aplink sampilą nesimatė. Išlikusi sampilo dalis buvo 15–17 m skersmens, iki 1,1 m aukščio. Pilkapio skersmuo su grioviais – iki 23 m.

1 pav. Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapynas, pilkapis 17, kapas 1, sagties liežuvėlis. *V. Steponaičio nuotr.*
Fig. 1. Paduobė (Šaltaliūnė) group 3 barrow cemetery, barrow 17, burial 1, the tongue from a buckle.

Pilkapis supiltas iš aplinkinio smėlio. Jis buvo su akmenų vainiko liekanomis. Nukasus velėnos ir miškožemio sluoksnį, aplink sampilą ėmė ryškėti tamsesnės pilkai rudos žemės kontūras su tamsesnėmis melsvai juodos žemės dėmėmis – pilkapio griovys. Šis kontūras nebuvo ištisinis, jį sąlyginai sudarė 10 lenktų ir netaisyklingo apskritimo formos duobių. Duobės buvo 2,3–3,2 m pločio, iki 1 m gylio. Nuo sampilo pusės jos šiek tiek užslinkusios gelsvu sampilo smėliu, jų apačia užpildyta tamsiai rudu, rudu, vietomis šviesiai rudu smėliu.

Pilkapio centrinėje dalyje po sampilo pagrindu atidengta 3,4x2,3 m dydžio, 1,2 m gylio *kapo 1* duobė. Pilkapio sampilo paviršius virš dalies kapo duobės buvo nežymiai įdubęs, tiriant matėsi susigulėję tamsios žemės sluoksniai. Griautiniame kape buvo palaidotas 25–30 m. amžiaus vyras su žirgu. Kapo dalis, kurioje buvo kario palaikai, buvo suardyta ir apiplėšta, matyt, – po palaidojimo praėjus nedaug laiko, dar menant tikslią kapo vietą. Išliko tik kaukolės skliauto viršugalvio fragmentas bei menki postkranijinio skeleto fragmentai, kurie buvo sumesti viename duobės kampe. Šalia jų rasta dalis kapo įkapių:

dvi sulūžusio ar sulaužyto geležinio kovos peilio dalys, geležinė grandis su dviem grandelėmis ir trijų panašių grandelių grandinėlės fragmentas. Kapo duobės dugne rastas, matyt, pamestas apiplėšiant kapą, masyvus sidabrinis paauksuotas sagties liežuvėlis (1 pav.). Liežuvėlis buvo 70,4 mm ilgio, 10–22 mm aukščio, 12,5–17,5 mm pločio. Dalis tvirtinimo kilpelės nulūžusi. Dirbinys puoštas reljefiniu geometriniu ornamentu: įgilintais trikampiais, spirale, įmuštomis akutėmis, pats galas – lyg gyvūno atvaizdu. Šis radinys laikytinas importu iš Vakarų Europos. Jis galėjo patekti į Lietuvą Didžiojo tautų kraustymosi metu. Radinys datuojamas V a. viduriu – antrąja puse. Ant paties kapo duobės dugno, tikėtina, – pirminėje vietoje, rastas bronzinis įvijinis žiedelis.

Žirgo skeletas nesuardytas. Jis gulėjo galva į V. Prie griaučių radinių nebuvo. Pirminiais zooarcheologinių tyrimų duomenimis (tyrė L. Daugnora (LVA)), tai – 3,5–5 m. eržilo griaučiai.

Tiriant pilkapį paaiškėjo, kad jis supiltas keliais etapais. Artimiausioje kapo aplinkoje buvo penkios įvairaus dydžio duobės, iš kurių buvo kasamas smėlis ir pilamas virš kapo duobės. Trys duobės buvo pailgos, 1,9x0,9, 1,4x1,3, 3x1,3 m dydžio, iki 1,1 m gylio. Kitos dvi – gerokai didesnės, 4,5x3,5 ir 5,1x3,5 m dydžio, iki 1,6 m gylio. Vienos duobės dugne buvo sudegusios medienos liekanų, o prie sienelės rastas geležinis peilis. Kitos duobės viduryje, praktiškai nuo pat dugno buvo sukrauta akmenų sienelė, kuri sąlyginai yra akmenų vainiko kontūro linijoje. Visose šiose duobėse fiksuoti apeigų su ugnimi pėdsakai: duobių dugnai ir dalinai šonai buvo tamsesni, su degėsiais, išsiskyrė savo kontūru. Supylus šį šviesesnio smėlio sampilą, pilkapis buvo pilamas toliau, kasant žemes iš tolimesnių duobių aplink pilkapį. Pilkapis, atrodo, buvo apdėtas akmenų vainiku, kurio išliko tik nedideli fragmentai. Dalis akmenų rasti nuslinkę į pilkapį supusias duobes, kurios, kaip minėta, sąlyginai sudarė beveik ištisinį griovio kontūrą.

Ištirtas pilkapis 17 skirtinas Rytų Lietuvos pilkapių kultūrai, pagal įkapes jį galima datuoti V a. antrąja puse.

Radiniai saugomi LNM. Antropologinė medžiaga perduota VU MF, paleozoologinė medžiaga – LVA Osteologijos laboratorijai.

PADUOBĖ (ŠALTALIŪNĖ) GROUP 3 BARROW CEMETERY

In 2006 disturbed barrow 17 (a total area of 404 m^2) was excavated in Paduobė (Šaltaliūnė) group 3 barrow cemetery (Švenčionys Dist.). The surviving part of the barrow mound was 15–17 m (with the ditches, up to 23 m) in diameter and up to 1.1 m high. A looted and disturbed inhumation burial, in which a 25–30 year old male had been buried with a horse, was found in the barrow. Several grave goods were found in the disturbed part of the burial: two pieces of an iron fighting knife, an iron loop with two chains and a fragment of a chain with three links, a bronze coil ring, and a gilded silver tongue from a buckle (Fig. 1). The horse skeleton was undisturbed and without grave goods. The barrow had been created in several stages. There were five pits of various sizes in the immediate vicinity of the burial. Sand had been dug out of them and piled on top of the burial. A knife was found at the bottom of one of these pits. The barrow was later enlarged by digging soil from 10 more distant pits that sur-

rounded the mound and formed an almost continuous ditch contour. The barrow was apparently topped with a stone circle, of which only individual stones remain on top of the barrow's base. Several circle fragments were recorded in the pits located around the burial. Some of the stones that were found had slid into the pits surrounding the barrow. The studied barrow should be ascribed to the East Lithuanian barrow culture and according to the grave goods it is possible to date it to the 2nd half of the 5th century.

TURLOJIŠKIŲ PILKAPYNAS

Vykintas VAITKEVIČIUS

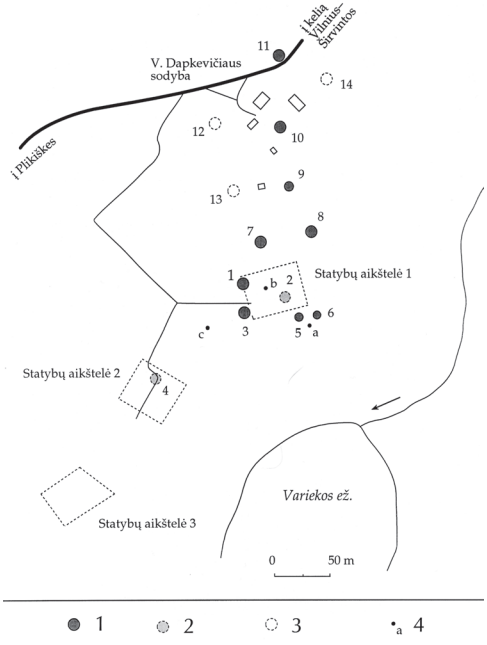

1 pav. Turlojiškių pilkapyno P dalies planas: 1 – vizualiai išskiriami pilkapiai, 2 – tyrinėjimų metu nustatytos pilkapių vietos, 3 – iš XIX a. žemėlapio žinomi pilkapiai, 4 – pavienio dirbinio radimvietė. *V. Vaitkevičiaus brėž.*

Fig. 1. Plan of the S part of Turlojiškės barrow cemetery: 1 – visually distinguishable barrows, 2 – barrow locations established during the excavations, 3 – barrows known from a 19th century map, 4 – individual artefact find spot.

2006 m. buvo tęsiami Turlojiškių (Širvintų r.) archeologijos paminklų tyrinėjimai (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 307; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 84; taip pat straipsnį apie Turlojiškių spėjamo kapinyno tyrinėjimus šiame leidinyje – p. 488–489). Žvalgyta ir tyrinėta Turlojiškių pilkapyno dalis, esanti į P nuo magistralinio dujotiekio trasos, smėlingos aukštumos, besileidžiančios į Variekos ežerą, pakraštyje. Ištirta pilkapio 2 vieta statybų aikštelėje 1 (bendras 95,3 m^2 plotas), pilkapio 3 paviršiuje aptikta radinių iš suardytų kapų, o statybų aikštelėje 2 lokalizuota pilkapio 4 vieta, kurioje taip pat aptikta radinių iš suardytų kapų.

Kaip rodo XIX a. viduryje – antrojoje pusėje sudarytas žemėlapis, Turlojiškių pilkapyno būta didelio. Pilkapiai buvo išsidėstę tarp Musės upės kairiojo kranto ir Variekos ežero. Tuo metu Š–P kryptimi pailgame ruože dar buvo 8 pilkapiai, kurių aukštis siekė arba viršijo 1 sieksnį (2,13 m). Vėliau kelių tiesimas, sodyba, dujotiekio trasa, miško sodinimas ir kita žmogaus veikla lėmė, jog pilkapyno teritorijoje išliko vos keletas pilkapių, laikomų prancūzų kapais (1 pav.). Pasakojimuose minimi žmonių kaulų ir kaukolių radiniai.

Pilkapis 2 buvo ant aukštumos, besilei-